

PLATÓ: INFLUÈNCIES SOBRE LA SEVA OBRA

Ramon **ALCOBERRO**

Conservem tots els diàlegs platònics i això ens dona una panoràmica molt rica sobre la vida intel·lectual de l'època. Als diàlegs hi apareixen un munt de filòsofs o de senzills ciutadans d'Atenes i molts dels interlocutors de Sòcrates als diàlegs plantegen qüestions que van fer reflexionar profundament Plató. La reflexió platònica resulta incomprendible sense entendre fins a quin punt està responent debats i autors molt anteriors a ell i, sobretot, com està plantejant una resposta al problema de l'estructura de la realitat que inclou el problema del canvi en l'Ésser.

Sobre l'obra platònica influeixen els pitagòrics (teoria dels nombres / teoria de l'ànima), Heràclit i Parmènides (el debat sobre el canvi) i Sòcrates (*l'home més just*, com l'anomena a la Carta VII). Alhora, Plató rebutja d'una manera absoluta la sofística perquè significa posar l'opinió i l'aparença per sobre de la identitat i del ser. Veiem ni que sigui de manera molt esquemàtica, com assumeix Plató cada influència.

SÒCRATES / PLATÓ

A part de les influències intel·lectuals, Sòcrates és el model d'home just, bo i per sobre de qualsevol circumstància moral. A la *Carta VII* diu que Sòcrates fou: *el més just dels homes*. Tot i que Sòcrates no va ser l'únic filòsof que el va influir si que és el més important i el protagonista de tots els diàlegs excepte l'últim (*Les Lleis*). Plató abans de ser deixeble de Sòcrates, havia estat influït pel sofista Cràtil que estava molt interessat pel tema de les definicions però quan coneix a Sòcrates, rebutja a Cràtil perquè el considera relativista.

Possiblement Sòcrates fou considerat a la seva època una mena d'extremista: no cobrava les lliçons, vivia del treball de la seva dona, anava mal vestit, era lleig i gras (cosa sospitosa en una cultura que posava l'equilibri i la bellesa com a norma moral), feia bromes sovint de mal gust... però a banda de tot això, Sòcrates era un personatge significatiu com a filòsof perquè insistia en dos temes: (1) la centralitat de la definició en el llenguatge -si no som capaços de definir una cosa clarament no podem dir que la coneixem i (2) la "cura de l'ànima" -és a dir, que el coneixement veritable pertany a l'interior de l'home, a la seva ànima eterna, i no a la sensibilitat canviant.

La importància que donava Plató al tema de la definició arranca de Cràtil, tant com de Sòcrates. I el mateix pot dir-se del tema de l'ànima que deriva tant de Sòcrates com del pitagorisme.

Distingir quines doctrines són socràtiques i quines són platòniques als *Diàlegs* ha estat un dels temes més difícils d'establir de la història del pensament.

A l'època medieval pensaven que Plató era com una mena de secretari o de copista de Sòcrates. A partir del Renaixement, quan es disposa dels textos grecs dels

diàlegs, es fa evident que Plató és un pensador original i es tendeix a pensar que Plató utilitza Sòcrates com si fos una màscara, per expressar idees que no són socràtiques sinó platòniques. De fet Plató no és mai fidel a la lletra del socratism, l'hi interessa l'esperit crític més que no el detall biogràfic. Els diàlegs de Xenofont en què apareix Sòcrates són globalment molt més respectuosos amb la història concreta.

Plató fabula bastant sobre aspectes històrics, però literàriament és d'una qualitat incomparable. Sòcrates és el protagonista dels diàlegs per dues raons fonamentals:

a.- Plató fa un homenatge al mestre; la ciutat l'ha matat però no pot impedir que continuï enraonant a través del seu deixeble.

b.- Sòcrates serveix també a Plató perquè posa en boca seva idees polítiques molt reaccionaries. Possiblement Plató pensava que per a ell (fill de família tradicionalista, exiliat i adversari de la democràcia) resultava molt exposat explicar clarament el que opinava, de manera que usa Sòcrates com una màscara.

Entre Sòcrates i Plató es poden assenyalar tres aspectes de continuïtat i d'evolució conceptual:

1.- *L'aspecte pràctic i el mestratge en filosofia: la problemàtica moral.* Plató pensa, com Sòcrates, que la filosofia té per funció esbrinar què és el Bé i en general què són els conceptes, que coneixem per introspecció.

2.- *De la formació socràtica del concepte, Plató passa a buscar el coneixement de les essències de les coses.* Sòcrates només s'interessa per un tema: "què és la moral?". Plató afirma que hi ha un model, o Idea, de cada concepte, no només dels conceptes morals.

3.- *Plató rebutja radicalment, igual que el seu mestre, la influència relativista dels sofistes:* el Bé per a Sòcrates com per a Plató ha de ser un absolut, no pot dependre de convencions ni de pactes, sinó que s'ha d'imposar per la seva pròpia força.

Cal assenyalar, però, tres diferències bàsiques entre Sòcrates i Plató.

1. Per una banda Sòcrates només es planteja problemes d'ètica o moral (què és el bé? què és la justícia?,...). En canvi en Plató hi ha tota una teoria metafísica (la teoria de les idees). Tota la teoria del coneixement (teoria de la *anàmnesi*: conèixer és recordar) i sobretot tota la teoria política que és la República (la teoria del filòsof-rei).

2. Diferència en la teoria política. Per Sòcrates la millor manera d'intervenir en la societat no és la política sinó la didàctica, és a dir, es tracta de ensenyar individualment a cada home a ser millor, millorant la seva ànima. Quan tots els homes siguin justos la ciutat també ho serà. En canvi Plató creu que la societat només pot transformar-se a través de la política. El canvi moral no pot ser individual sinó col·lectiu. El lloc que Sòcrates destinava a l'autoconeixement moral individual, Plató el dedicava a les lleis col·lectives.

3.- Sòcrates i Plató es diferencien també en l'ús polític de la religió. Per a Plató no hi ha cap problema a manipular mites si això enforteix la Ciutat. En canvi, Sòcrates se sotmet a la religió tradicional, tot i que segurament identificava el déu vritable amb el daimon o esperit interior de cadascú.

Hi ha un text de Diògenes Laerci que recull una tradició sobre la diferència entre Sòcrates i Plató: *Es diu també que Sòcrates, en oir la lectura del Lisis, comentà: "Per Hèracles, quantes boles posa a la meua boca aquest jovenet". Car va escriure en aquest diàleg no poques coses que Sòcrates no havia dit mai.* (Diògenes Laerci, 3, 35)

Tot i el mestratge de Sòcrates va marcar profundament el pensament platònic, no podem desestimar altres influències, que es manifesten al llarg de la seva obra, integrades, si es vol, dins d'un sistema molt personal.

Pitagòrics:

Plató s'apropia dels aspectes místico-escolars del pitagorisme. Els pitagòrics també vivien junts en comunitats jerarquitzades i aspiraven a tenir pes polític. Amb algunes diferències, passem de la congregació pitagòrica a l'Acadèmia.

Plató accepta l'origen celest i preexistent de les ànimes que defensaven els pitagòrics. Assumeix la concepció pitagòrica de la inferioritat del cos i considera que el cos és la presó de l'ànima (*Cràtil* 400 b). Plató creu com els pitagòrics en la immortalitat i la transmigració de les ànimes. Alhora defensa que la pràctica de la virtut allibera l'ànima.

La mística dels nombres, tan present en els pitagòrics, té ressons en Plató, des del moment que considera la matemàtica com un estudi previ, però obligatori per accedir a la filosofia.

Plató dóna sempre gran importància a les matemàtiques que són la ciència de la raó demostrativa. En matemàtiques no resulta possible defensar opinions subjectives sinó que cal demostrar càlculs de manera objectiva; el model del coneixement veritable per a Plató és el matemàtic i per ingressar a l'Acadèmia era condició imprescindible saber matemàtiques.

Parmènides:

Com Parmènides, Plató defensa la superioritat del pensament que es fonamenta en la raó sobre el que està basat només en aparences canviants. Plató es pregunta també pel Ser, recollint la diferència entre el ser en si mateix (unitat, model o forma pura) i els ens (les coses diverses, canviants, corruptibles). Però és molt dubtós que el *Poema* de Parmènides calgui interpretar-lo en el sentit idealista platònic.

La reflexió platònica converteix la identitat parmenídea entre ser i pensar, en la identitat entre ser i idea. La Idea és el ser en sentit pur. Però alhora, Plató va escriure un diàleg anomenat també "Parmènides" que incloïa una reconsideració i una crítica global de la Teoria de les Idees.

Heràclit:

El primer mestre de Plató, el sofista Cràtil, era un heraclitista i segurament -com Heràclit- Plató degué meditar molt sobre la inestabilitat del món sensible i sobre el canvi com a aparença formal de les coses. Com Heràclit, Plató accepta l'existència al món sensible, i postula una interpretació intel·ligible (mitjançant el Logos en l'un, les Idees en l'altre) de la realitat. Si Heràclit considerava que el logos és la unitat dels contraris, Plató defensa la unitat a través de l'existència de les Formes pures (idees)

Plató afirma, com Heràclit que sobre les coses sensibles en moviment constant no es fomenta la ciència.

Defensa la relativitat del món físic per contrast amb el caire necessari de les Idees que permeten comprendre la realitat, donant-li una estructura i un ordre racional.

Plató intenta solucionar la contraposició Heràclit-Parménides dient que el món sensible és heraclità (tot canvia) mentre que el món intel·ligible és Parmenidià (les idees són, amb un valor absolut).